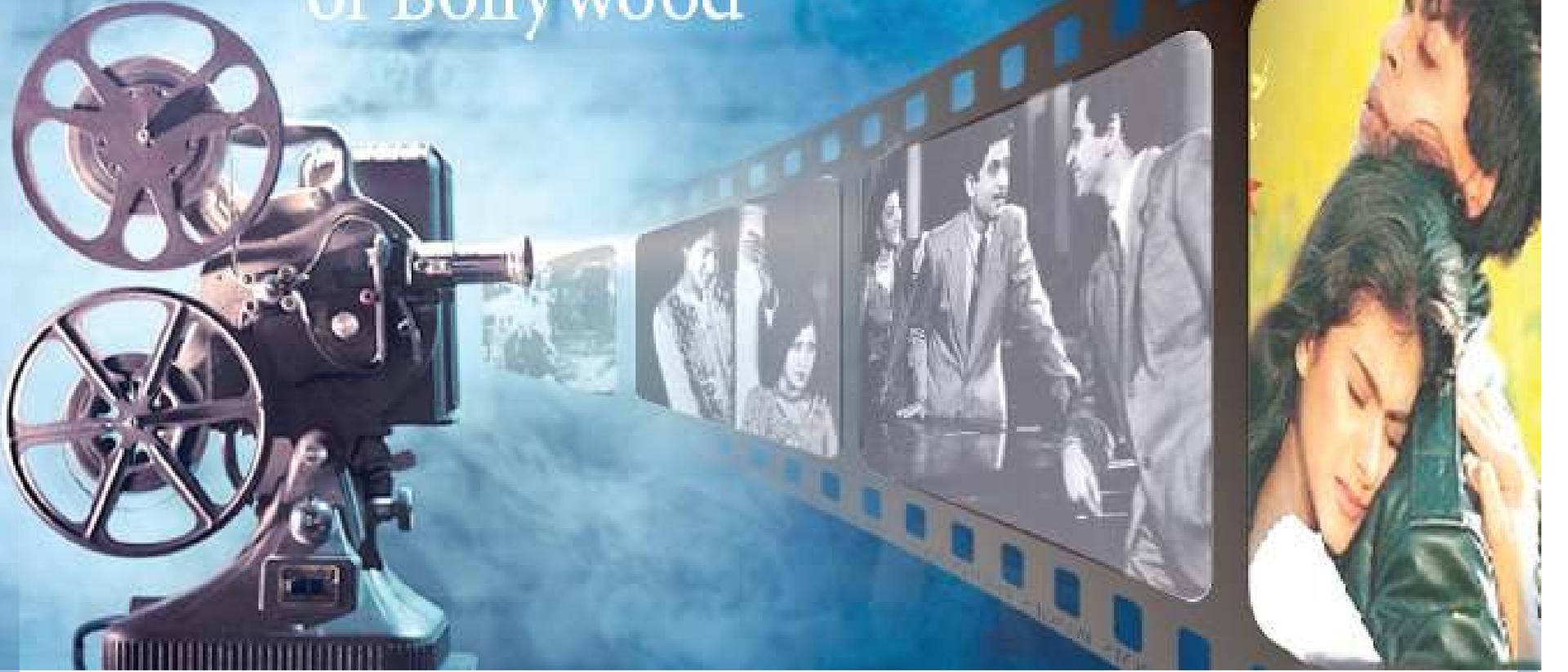

Eventful Journey of Bollywood

એક વિમાન ખોટકાયું અને ભારતમાં ફિલ્મની શરૂઆત થઈ

સા

માન્ય રીતે અભિનેતાઓનું આકર્ષણ મોટાભાગના લોકોને રહે છે. એટલે જ ફિલ્મી સિતારા જાહેરમાં આવે છે ત્યારે તેમને જોવા લોકો ટોળે વળે છે. ભારતનું બોલીવૂડ નામે ઓળખાતું સીનેમા જગત આજે ચર્ચામાં છે. પરંતુ જો એક વિમાન ખોટકાયું ન હોત તો ભારતમાં સીનેમાએ કદાચ મોડો પ્રવેશ કર્યો હોત.

જ્યારથી કેમેરા દ્વારા હાલતા ચાલતા દૃશ્યો લેવાનું શરૂ થયું તે પછી પશ્ચિમના સર્જક મગજના લોકોને વિચાર આવ્યો કે શા માટે કોઈ સળંગ ઘટના ન બતાવવી? શરૂઆત પ્રાણીઓની નાની ફિલ્મો દ્વારા થઈ. એ વખતે કેમેરા પ્રારંભિક અવસ્થાના હતા. ઉપરાંત ફિલ્મો ધ્વનિ રહિત હતી. છતાં કોઈ વ્યક્તિને હાલતો ચાલતો જોવો આશ્ચર્ય ચકિત કરી દેનારી ઘટના હતી. એટલે નવી ચીજ તરફ લોકો ઉત્તેજિત હતા. એ અસ્સામાં ભારતમાં એક આકસ્મિક ઘટના બની. લુમિયર બ્રદર્સ નામે જાણીતા ચાલતી છબીઓ બનાવનાર સહસિકોએ બનાવેલી છ ફિલ્મો ઓસ્ટ્રેલિયા જવા રવાના થઈ હતી. તેમણે પોતાના એજન્ટ દ્વારા છ ફિલ્મોનું પેકેજ રવાના કર્યું. તેમનો એજન્ટ મોરીસ સેસ્ટીયરને મુંબઈ આવ્યો ત્યારે ખબર પડી કે ઓસ્ટ્રેલિયા જતી ફ્લાઈટ ખરાબીને કારણે રદ થઈ છે અને હવે તેણે ફરજિયાત મુંબઈ ચાર્જે દિવસ રોકાણ કરવું પડશે. મોરીસ કોલાબામાં આવેલી અને હાલે નેવીની ઓફિસ તરીકે ઓળખાતી વોટસન હોટેલમાં રૂમ ભુક કરાવી રોકાઈ ગયો.

શરૂઆત પ્રાણીઓની નાની ફિલ્મો દ્વારા થઈ. એ વખતે કેમેરા પ્રારંભિક અવસ્થાના હતા. ઉપરાંત ફિલ્મો ધ્વનિ રહિત હતી, છતાં કોઈ વ્યક્તિને હાલતો-ચાલતો જોવો આશ્ચર્યચકિત કરી દેનારી ઘટના હતી

અહીં તેણે આમ તો ઓસ્ટ્રેલિયા જવાની ફ્લાઈટ ન મળે ત્યાં સુધી કશું કરવાનું ન હતું. તેના સક્રિય દિમાગમાં એક વિચાર ઝબક્યો કે જે કામ ઓસ્ટ્રેલિયા જઈને કરવાનું છે તે અહીં મુંબઈમાં શા માટે ન કરવું? મોરીસનો આ વિચાર ભારતીય સીનેમા ઉદ્યોગ માટે બીજરૂપ હતું.

૬ જુલાઈ ૧૮૮૬ના રોજ મોરીસ ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયાની ઓફિસે ગયો અને તેણે બીજા દિવસ માટે એક જાહેર ખબર નોંધાવી. 'દુનિયા કા અબુખા' નામની એ જાહેરાત વાંચીને બીજા દિવસે મુંબઈના ખૂણે ખૂણેથી લોકોના ટોળા વોટસન હોટેલમાં ઉમટી પડ્યા. ૧ રૂપિયાની ટીકીટથી લગભગ ૨૦૦ પ્રેક્ષકોએ ૭ જુલાઈ ૧૮૮૬ના રોજ લુમિયર બ્રદર્સની ફિલ્મો જોઈ.

જેને ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયાએ 'miracle of the century'ના મથાળા સાથે સમાચાર છાપ્યા. આમ એક વિમાનનું ઊડવું રદ થવાથી ભારતમાં ફિલ્મ બનાવવાનો વિચાર આવ્યો. ભારતમાં સિનેમાના આગમન અને પ્રદર્શન સંદર્ભે ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયાના સમીક્ષકે પોતાના વર્તમાનપત્રમાં લખ્યું હતું કે, એક શક્તિશાળી લાલેટન દ્વારા

વાસ્તવિક જીવન સાથે મળતાં આવતાં ઘણાં બધાં દૃશ્યો પરદા ઉપર બતાવવામાં આવ્યા. જે પ્રેક્ષકોને બહુ જ ગમ્યા છે. વોટસન હોટેલમાં ૭થી ૧૩ જુલાઈ ૧૮૮૬ સુધી લગાતાર ફિલ્મોના શો ચાલતા રહ્યા. ૧૪ જુલાઈથી તે ફિલ્મોને નોવેલ્ટી થિયેટરમાં બતાવવાનું શરૂ કરાયું. જે ૧૫ ઓગસ્ટ સુધી સળંગ ચાલતી રહી. આમ ભારતમાં સીનેમાનું આગમન અકસ્માતે થયું છે.

વોટસન હોટેલમાં ફિલ્મો જોવા આવનારામાં મુંબઈના ખ્યાતનામ છબીકાર હરિશચંદ્ર સખારામ ભાટવડેકર પણ હતા. લુમિયર બ્રદર્સની ફિલ્મો જોઈ તેમને વિચાર આવ્યો કે શા માટે મુંબઈમાં સ્વદેશી ફિલ્મો બનાવીને તેનું પ્રદર્શન ન કરી શકાય? સાવેદાદાના નામથી જાણીતા ભાટવડેકરે ૧૮૮૮માં મુંબઈના હેંગીંગ ગાર્ડનામાં એક કુસ્તીનું આયોજન કરી તેના ઉપર એક લઘુ ફિલ્મ બનાવી. જેનું નામ હતું 'ધ રેસલર્સ' તેમની બીજી ફિલ્મ સર્કસમાં કામ કરતા

વાંદરાઓની તાલીમ આધારીત હતી. ૧૮૮૯ના રોજ તેમની બંને ફિલ્મો વિદેશી ફિલ્મોની સાથે પ્રદર્શિત થઈ. આમ સાવેદાદા પહેલા ભારતીય હતા જેમણે પોતાની છબીકલા અને કૌશલ્યથી

ભારતીય લઘુ ફિલ્મ બનાવી. ભાટવડેકર દ્વારા બીજી ઘટના પણ અનાયાસે ઘટી. ભાટવડેકરને ખબર નહોતી કે તેઓ ઈતિહાસનું પહેલું પ્રકરણ લખી રહ્યા છે. જેમા આગળ જતાં અનેક પ્રકરણો ઉમેરાવાના છે એટલું જ નહીં ભાવિના ગર્ભમાં રહેલો ઈતિહાસ તેમની પાછળ પાછળ ચાલવાનો છે. સન ૧૯૦૧ના રોજ ર. પુ. પરંજપે નામનો એક હોનહાર ભારતીય વિદ્યાર્થી કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીમાંથી ગણિતમાં સૌથી વધુ ગુણ લઈ પરત ભારત આવનાર હતો. મુંબઈ બંદર ઉપર તેના સ્વાગત માટે સેંકડો લોકો પહોંચ્યા હતા. ભાટવડેકરે આ વિરલ ઘટનાને પોતાના મૂવી કેમેરામાં કેદ કરી લીધી. તેમની આ ફિલ્મને ભારતીય સમાચાર ઈતિહાસમાં પહેલા સમાચાર ચિત્ર માનવામાં આવે છે.

એ મૂંગી ફિલ્મોનો ગાળો હતો. ભારતમાં પહેલી કથા આધારિત પહેલી ફિલ્મ ૧૮ મે ૧૯૧૨ના રોજ રજુ થઈ. શ્રી પુંડરિક નામની એ ભારતની પહેલી મૂક ફિલ્મ હતી. તે પછી એક વર્ષના ગાળામાં પૂરી લંબાઈની રાજા હરિશ્ચંદ્ર નામની ફિલ્મ દાદા સાહેબ ફાલકેએ બનાવી. એ ૧૯૧૩માં રજુ થઈ. વિશ્વમાં ફિલ્મોનો જાદૂ છવાતો જતો હતો. ભારતમાં પહેલી બોલતી ફિલ્મ આલમઆરા ૧૪ માર્ચ ૧૯૩૧ના રોજ રજુ થઈ. આ ફિલ્મ મુંબઈમાં રજુ થઈ ત્યારે લોકોની ભીડને કાબૂ કરવા પોલીસની વધુ કૂમક બોલાવવી પડી હતી. ભારતીય ફિલ્મ જગતની અને હિન્દી ભાષાની પહેલી બોલતી ફિલ્મ આલમઆરાએ નવા યુગના મંડાણ કર્યા. જેનો જાદૂ હવે ઓસર્યો નથી.

ઘટ ઘટ પાની

★ માવજી મહેશ્વરી